

Jan Heijmans

IN GESPREK MET MINDFUL TEACHER DENNIS SHIRLEY

Professor Dennis Shirley is hoogleraar Onderwijs aan de Lynch School of Education van het Boston College, hoofdeditor van het gezaghebbende Journal of Educational Change en voorzitter van de focusgroep onderwijsinnovatie van de American Educational Research Association (AERA). Professor Shirley begeleidt niet alleen overheden, maar hij deed ook onderzoek naar de begeleiding van staartende leraren. In een seminar met leraren van openbare scholen in Boston ontdekte hij het belang van reflectie, meditatie en dialoog over de uitdagingen en successen van startende leraren in het onderwijs. Hun verhaal en de resultaten van dit project zijn gepubliceerd professor Shirley in 'The Mindful Teacher'. Met collega professor Andy Hargreaves publiceerde hij verder onder andere 'The Global Fourth Way'.

Ik ontmoet professor Shirley bij de lunch tijdens een congres in Boston. Na een korte introductie van mijn kant raken we in een geanimeerd gesprek over de toenemende spanningen in de maatschappij en de uitdagingen voor het hedendaags onderwijs. Tussen twee sandwiches door trapt professor Shirley af: "Als je hier in Boston een blanke leraar bent met veel Haïtiaanse kinderen in de klas, dan heb je een behoorlijke cross-culturele uitdaging. Leraren geven vaak onbedoeld voeding aan tegenstellingen omdat ze de achtergronden, de cultuur en de tradities van kinderen en hun ouders onvoldoende kennen. Zo ken ik een voorbeeld van een man uit de latino gemeenschap, die hoog in aanzien staat bij een lokale bende. Op een dag komt hij onaangekondigd, niet agressief de school binnen en vraagt op een respectvolle manier naar de lerares van zijn dochter. De lerares laat hem vervolgens een kwartier wachten, terwijl hij ziet dat ze in de klas haar administratie zit bij te werken. Op zo'n moment neem je als leraar, wellicht onbewust, een patriarchale houding aan en vraag je om een niet gewenste reactie. Heb je op zo'n moment de tegenwoordigheid van geest om je papierwerk aan de kant te leggen en gewoon met die man in gesprek te gaan? In scholen, zeker op scholen in uitdagende omstandigheden, hoort 'relatie' altijd voorop te staan. Met gemeente persoonlijke aandacht bereik je veel meer als leraar. Ik vind het belangrijk dat je cultuur en identiteit respecteert, want het is een voorwaarde om tegenstellingen te kunnen overbruggen.

Nieuwe leiders moeten een cross-culturele-, interreligieuze- of intergenerationele dialoog kunnen organiseren. Ik zag dat 22 jaar geleden al in Texas waar de tegenstellingen tussen de Afro-Amerikaanse gemeenschap en een grote immigranten gemeenschap uit de hand dreigde te lopen. De immigranten wantrouwden alle gezag van politie tot leraren en schoolleiders. Het was een grote uitdaging om de immigranten gemeenschap meer bij de school te

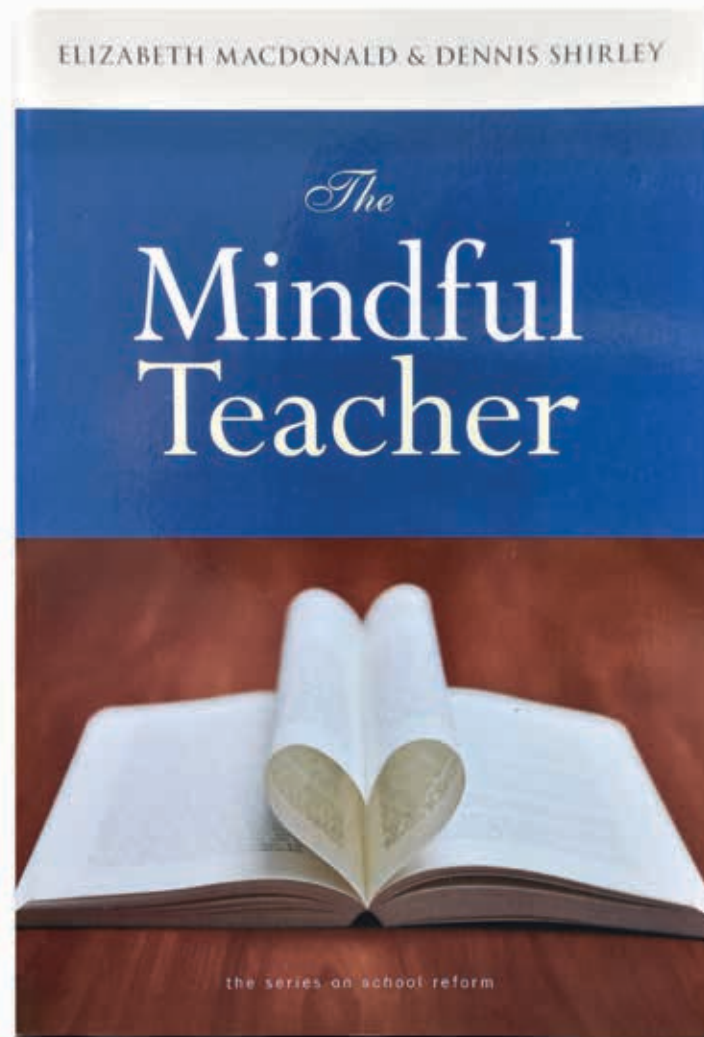

betrekken. We bedachten het model van 'congregationaly based community organising', gebaseerd op het werk van Saul Alinsky. Als je als katholieke Mexicaan naar Texas immigrereert, dan zoek je steun bij de lokale congregatie. Via die congregaties hebben we het vertrouwen van immigranten weten te winnen en hun kinderen naar school gekregen. Dat ging een tijd heel goed, tot de hele testmachine van 'No child left behind' op gang begon te komen. Schoolleiders maakten geen tijd meer voor de problemen en zorgen van kinderen en ouders, omdat hun tijd werd ingevuld met toetsen en verantwoording. Daarmee verloren ze het vertrouwen van de Mexicaanse minderheid en gaf men wederom het verkeerde signaal van jullie zijn niet belangrijk genoeg voor me.

Leraren hebben het vaak moeilijk met dit soort culturele spanningen tussen gemeenschappen. We gaan die interculturele problemen echter niet oplossen met data gestuurd werken. Het verbindende aspect van onderwijs,

burgerschap, het belang van gemeenschapsvorming en sociale cohesie zijn door de hedendaagse focus op leerprestaties meer en meer naar de achtergrond verschoven, terwijl dat nu juist één van de kerntaken van onderwijs is. Het is een opgave voor iedereen in het onderwijs om de negatieve berichtgeving over onderwijs juist om te buigen naar een hoopvolle benadering vanuit onderwijs."

Ik vraag professor Shirley hoe hij dat voor zich ziet. "Ik ben sceptisch over de rol van overheden en marktpartijen. Ik heb meer vertrouwen in transnationale organisaties als UNESCO en UNICEF. Het is je morele opdracht als leraar om jongeren te inspireren om een 'betekenisvol' leven te leiden. Daar is een hoopvolle visie op humanistische en ecologische ontwikkeling voor nodig. Voor mijn studenten probeer ik dat heel concreet te maken. Ik daag ze uit om een deel van hun leven te gaan besteden aan het uitbannen van armoede en het streven naar tenminste acht jaar onderwijs voor ieder kind. Ze staan daar niet meteen voor

open, maar als ik ze dan aan de hand van de atlas van de millennium doelen laat zien wat er allemaal al bereikt is, dan worden er altijd een aantal studenten nieuwsgierig. Verder helpt het ook als je duidelijk kunt maken dat ze er niet alleen voor staan, maar dat ze deel uitmaken van een wereldwijde beweging. Onderwijs moet dit soort transnationale bewegingen promoten. Door de globalisering is er minder aandacht voor het lokale aspect. Het op ‘gemeenschap’ georiënteerde deel van het curriculum wordt steeds belangrijker. Op veel plaatsen wordt keer op keer het wiel opnieuw uitgevonden. Leer meer van elkaar, kijk bij elkaar en stimuleer creativiteit om tot lokale oplossingen te komen. Het decentrale Nederlandse systeem met de vrijheid van onderwijs heeft veel sterke kanten in dit opzicht. Koester diversiteit, maak er geen eenheidsworst van, maar biedt ruimte aan lokale maatwerkoplossingen.”

Ik vertel over de resultaten van de Onderwijs2032 dialoog in Nederland. Professor Shirley geeft aan dat Nederland voor hem een voorbeeld is van een systeem van ‘excellence and equity’. Dat kinderen hier zo goed gedijen komt door de focus op pedagogische concepten, die volgens hem nodig zijn voor een duurzame agenda gebaseerd op waarden en normen. “Het gaat om vragen als: wat vinden we belangrijk om onze jonge mensen mee te geven, om een filosofisch discours. Een curriculum met nieuwe inhoud als ‘van de natuur leren houden’. Dewey zei het al: Je zult het nooit gaan waarderen of verdedigen als je het niet ervaren hebt en er van hebt leren houden. Zorg voor meer dan tweedimensionale ervaringen uit een boek of een beeldscherm. Stel je een toekomst voor waarin creativiteit inspireert en alles mogelijk is. Welke vaardigheden en opvattingen hebben jonge mensen dan nodig? Wat komt er na alle standaardisatie? Ik ervaar de betekenisvolste momenten in mijn lessen als er iets gebeurt met het individu. Ik neem de ruimte om naar de ideeën van C.P. Snow tegenspraak en tegenkracht te organiseren. Dat moet je ook in een curriculum doen. Word goed in tekenen en in wiskunde, leer een muziek-instrument spelen en logisch redeneren. Dat soort combinaties moet meer verkend worden. Een eerste stap in de goede richting is een gesprek over wat willen we dat mensen ‘ZIJN’. We beginnen meestal aan de andere kant: Wat willen we dat ze worden en hoe kwalificeren ze zich daarvoor.”

Ik vraag de professor hoe we dan het beste leraren kunnen opleiden. Professor Shirley vervolgt: “Je hebt een moeilijke, maar niet onmogelijke taak. Veel mensen gaan het onderwijs in omdat ze het niet eens zijn met de manier waarop het nu vormgegeven wordt. Ze zijn benieuwd of het ook anders kan. Traditionele pedagogen als Montessori en Petersen hebben aangetoond dat dat ook heel praktisch kan met de inrichting van het lokaal, ritme in het rooster, kracht van spel, benadering van kinderen, etc. Veel scholen hebben al laten zien dat het kan. Kijk wat je daarvan kunt leren en maak er eigentijdse variaties op, die de uitdagingen van deze tijd adresseren?”

In dit verband kom ik toch nog even terug op die interculturele uitdagingen uit het begin van het interview. Hoe ga je daar dan mee om? Volgens professor Shirley gaat het er dan vooral om dat je natuurlijke situaties creëert, waarin je samenwerken kunt oefenen. “Maak een trektocht, ga zeilen, beklim een berg of dichterbij organiseer een actie, ga helpen in de buurt of maak je sterk voor een ideëel doel. Als het maar samen is in het licht van een gedeeld doel. Zorg voor een veilige, stabiele basis

voor je leerlingen, maar laat het nooit voorspelbaar of saai worden. Zorg voor een constante stroom van zeer diverse leerervaringen. Goede leraar kunnen leerlingen uit hun comfortzone halen. Lesgeven moet een soort mini avontuur zijn, zoals Alastair Humpreys betoogt.”

Het tweede deel van ons gesprek heeft een heel ander thema. Professor Shirley is auteur van het boek *The Mindful Teacher*. Een onvermijdelijk vraag van mijn kant is dan ook: Wat is mindful teaching eigenlijk? “Onderwijsprofessionals worden niet gemotiveerd door PISA studies of data gedreven innovaties. Zoals professor Sahlberg betoogt met zijn Global Education Reform Movement (GERM) verenigt dit de focus van het onderwijs-systeem. Het legt een ‘verkeerde’ druk op leraren om vooral te streven naar hogere toetscores en minder te kijken naar wat een kind echt nodig heeft. GERM verschijnselen vervreemden leraren van hun roeping. In *The Mindful Teacher* stel ik dat de druk op leraren zo groot is, dat er maar weinig leraren de tijd nemen om samen met collega’s te reflecteren op successen en mislukkingen. Ik gebruik mindfulness om vormen uit verschillende filosofische en religieuze tradities aan te duiden, die leraren in staat stellen om bewustere keuzes te maken en systematisch te reflecteren op de gevolgen van die keuzes voor het leren van leerlingen. Wat ik eigenlijk wil is dat we af en toe eens bewust stil gaan staan om daarna weer vooruit te kunnen. Als mindful leraar leren om en wat beter op jezelf te letten. Waarom doe ik de dingen zoals ik ze doe? Ankeren op de vraag waarom heb ik indertijd voor het onderwijs gekozen? Wat wil ik betekenen voor mijn leerlingen? Dat soort vragen vind ik belangrijk. Het gaat om bewuster en slimmer werken in plaats van nog harder gaan werken. De professionele vrijheid nemen om op een zodanig manier met de kaders en leerlijnen om te gaan, dat ze werkelijk aansluiten bij de behoeften van mijn leerlingen. Daar komt je professioneel oordeel om de hoek kijken. Kijk naar actuele inzichten, graaf terug in je eigen ervaringen, deel met collega’s en kijk wat je leerlingen werkelijk nodig hebben. Dat is waar het voor mij met ‘mindful teaching’ om gaat.

Het is geen programma dat je kunt kopen of een recept dat je kunt volgen. Het is een vorm van onderwijs die wordt geïnspireerd vanuit contemplatie. Het helpt leraren door middel van groepsessies om hun geforceerde levens- en lesstijl te onderbreken en op een andere manier naar de gebeurtenissen te leren kijken. Geïnitieerd door een subsidie van het Boston Collaborative Fellows Program van de Lynch School, helpt mindful teaching ons om vervreemdend onderwijs tegen te gaan.

Als we een mindful leraar aan het werk zien, dan zien we dat het werk voor leerlingen doelgericht en uitdagend is. Er is veel interactie en iedereen is betrokken bij wat er op dat moment gebeurt in de klas. Iedereen werkt naar één doel, door gebruik te maken van wat er is in dat moment. In die meer contemplatieve praktijk gebruiken we het Mindful Attunement Protocol. Daarnaast benutten we ook yoga, geleide meditaties en visualisatieoefeningen. Het gebruik van mindful teaching moet een gewoonte worden; van voor de les tien minuten nemen om je bewust te zijn van wat je gaat doen, je loopt de les in je hoofd na, gaat het programma van die ochtend langs en sluit aan het eind van de ochtend ook weer zo af. Het is geen wondermiddel, maar een vertrekpunt. Het biedt je een fundament om vanuit te werken en geeft je toegang tot andere dimensies van het (verborgen) curriculum. Het spreekt je hart aan en biedt je een houvast om eerst je eigen gedachten te verkennen en van daaruit met anderen aan de slag te gaan. Een mindful perspectief is anders dan een data driven perspectief. Het focust op wat nodig is in het hier en nu voor dit kind en jouw rol daarin als leraar.”

MEER LEZEN

<http://dennisshirley.com/>

<http://www.mindfulteacher.com/>